

A. MARCUS UND E. WEBER'S VERLAG IN BONN

KLEINE TEXTE FÜR THEOLOGISCHE UND PHILOLOGISCHE
VORLESUNGEN UND ÜBUNGEN

HERAUSGEGEBEN VON HANS LIETZMANN

1. DAS MURATORISCHE FRAGMENT und die monarchianischen prologe zu den evangelien, herausgegeben von Prof. Lic. Hans Lietzmann. 2. Aufl. 16 S. 0.30 M.
2. DIE DREI ÄLTESTEN MARTYROLOGIEN, herausgegeben von Prof. Lic. Hans Lietzmann. 16 S. 0.40 M.
3. APOCRYPHA I: Reste des Petrus-evangeliums, der Petrus-apocalypse und des Kerygma Petri, herausgegeben von Prof. Lic. Dr. Erich Klostermann. 2. Aufl. 16 S. 0.30 M.
4. AUSGEWÄHLTE PREDIGTEN I: Origines Homilie X über den propheten Jeremias, herausgegeben von Prof. Lic. Dr. Erich Klostermann. 16 S. 0.30 M.
5. LITURGISCHE TEXTE I: Zur geschichte der orientalischen taufe und messe im 2. und 4. jahrhundert, ausgewählt von Prof. Lic. Hans Lietzmann. 2. Aufl. 16 S. 0.30 M.
6. DIE DIDACHE, mit kritischem apparat herausgegeben von Prof. Lic. Hans Lietzmann. 2. Aufl. 16 S. 0.30 M.
7. BABYLONISCH-ASSYRISCHE TEXTE, übersetzt von Prof. Dr. Carl Bezold I: Die schöpungslegende. 20 S. 0.30 M.
8. APOCRYPHA II: Evangelien, herausgegeben von Prof. Lic. Dr. Erich Klostermann. 2. Aufl. 21 S. 0.40 M.
9. PTOLEMAEUS BRIEF AN DIE FLORA, herausgegeben von Prof. D. Adolf Harnack. 10 S. 0.30 M.
10. DIE HIMMELFAHRT DES MOSE, herausgegeben von Prof. Lic. Dr. Carl Clemen. 16 S. 0.30 M.
11. APOCRYPHA III: Agrapha, neue Oxyrhynchuslogia, hrsg. von Prof. Lic. Dr. Erich Klostermann. 20 S. 0.40 M.
12. APOCRYPHA IV: Die apokryphen briefe des Paulus an die Laodicener und Korinther, herausgegeben von Prof. D. Adolf Harnack. 23 S. 0.40 M.
13. AUSGEWÄHLTE PREDIGTEN II: Fünf festpredigten Augustins in gereimter prosa, herausgegeben von Prof. Lic. Hans Lietzmann. 16 S. 0.30 M.
14. GRIECHISCHE PAPYRI, ausgewählt und erklärt von Prof. D. Hans Lietzmann. 2. Aufl. 32 S. 0.80 M.

XXV

R-22.931

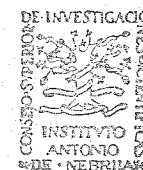
KLEINE TEXTE FÜR THEOLOGISCHE UND PHILOLOGISCHE
VORLESUNGEN UND ÜBUNGEN
HERAUSGEGEBEN VON HANS LIETZMANN

8

APOCRYPHA

II

EVANGELIEN

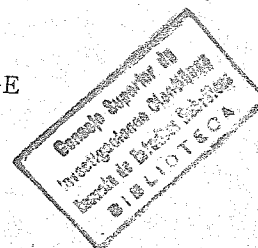

HERAUSGEGEBEN VON

LIC. DR. ERICH KLOSTERMANN

A. O. PROFESSOR IN KIEL

ZWEITE AUFLAGE

BONN

A. MARCUS UND E. WEBER'S VERLAG

1910

Satz 1907/08 von
W. P. & G. ORYMER
BERLIN

Der titel apocrypha ist auf die folgenden bruchstücke z. t. nur cum grano salis anzuwenden. auswahl und anordnung der texte wie der testimonia bedarf im allgemeinen keiner begründung, da sie nicht wesentlich von dem herkömmlichen abweicht. nur bei den fragmenten des Hebräerevangeliums würde die sache wegen der in der zweiten auflage neu eingeordneten stücke anders liegen; hier habe ich deshalb ZAHNS numerierung (Za) mitaufgeführt.

Die zweiten Oxyrhynchuslogia sind bisher nicht zweifelsfrei hergestellt, vgl. The Oxyrhynchus papyri ed. BPGRENFELL and ASHUNT IV 1904 (G-H), und dazu HBSWETE in The Expository Times XV 11 (Sw) sowie A DEISSMANN Licht vom Osten² 1909 327 ff. (De). über die gesammte litteratur ist zu vgl. ausser ZAHNS Gesch. d. nt. Kan. und HARNACKS Litt.-Gesch.: BARDENHEWER Altkirchl. Litt. I p. 377 ff. EHRHARD Die altchristl. Literatur 1900. I 123 ff. ZAHN NKZ 1905 94 ff. 165 ff. 1908 371 ff. deutsche übersetzung dieser texte mit einleitenden bemerkungen bei HENNECKE Neutestamentliche Apokryphen 1904, E. PREUSCHEN Antilegomena², wo auch der urtext.

Erste Auflage 1904.

Aus Origenes' erster Lucashomilie	1
Hebräerevangelium	4
Ebionitenevangelium	9
Aegypterevangelium	12
Thomasevangelium	13
Matthiasüberlieferungen	13
Philippusevangelium	15
Evangelium der Eva	15
Oxyrhynchuslogia	16
Papyrusfragmente vermeintlicher Evangelien	20

AUS ORIGENES' ERSTER LUKASHOMILIE

GRIECHISCHES SCHOLION ZU LUCAS I (bei Zahn GK II 2 626 f.): ὡς περ δὲ ἐν τῷ πάλαι λαῷ πολλοὶ προφητεῖαν ἐπηγγέλλοντο, ἀλλὰ τούτων τινὲς μὲν ἦσαν ψευδοπροφῆται τινὲς δὲ ἀληθῶς προφῆται, καὶ ἦν τῷ λαῷ χάρισμα διακρίσεως πνευμάτων, ἀφ' οὗ ἐκρίνετο ὁ τε ἀληθὴς 5 προφῆτης καὶ ὁ ψευδοπροφῆτης, οὕτω καὶ νῦν ἐν τῇ καινῇ διαθήκῃ τὰ εὐαγγέλια πολλοὶ ἠθέλησαν γράψαι· ἀλλ' οἱ δοκιμοὶ τραπέζιται (cf. Apocrypha III, Agraphon 12) οὐ πάντα ἐνέκριναν, ἀλλὰ τινα ἐξ αὐτῶν ἐξελέξαντο. τάχα δὲ καὶ τὸ ἐπεχείρησαν λεληθῆναι ἔχει κατηγορίαν τῶν προπετῶς καὶ χωρὶς χαρίσματος ἐλθόντων ἐπὶ τὴν ἀναγραφὴν τῶν 10 εὐαγγελίων. Ματθαῖος γάρ οὐκ ἐπεχείρησεν, ἀλλ' ἔγραψεν ἐξ ἁγίου κινούμενος πνεύματος, ὁμοίως καὶ Μάρκος καὶ Ἰωάννης, παραπλησίως δὲ καὶ Λουκᾶς. τὸ μέντοι ἐπιγεγραμμένον κατ' Αἰγυπτίους εὐαγγέλιον καὶ τὸ ἐπιγεγραμμένον τῶν δώδεκα εὐαγγελίων οἱ συγγράψαντες ἐπεχείρησαν. φέρεται δὲ καὶ τὸ κατὰ Θωμᾶν εὐαγγέλιον. ἦδη δὲ ἐτόλμης 15 καὶ Βασιλείδης γράψαι κατὰ Βασιλείδην εὐαγγέλιον. πολλοὶ μὲν οὖν ἐπεχείρησαν καὶ τὸ κατὰ Ματθαῖον καὶ ἄλλα πλείονα. τὰ δὲ τέσσαρα μόνον προκρίνει ἡ τοῦ θεοῦ ἐκκλησία.

HIERONYMUS' übersetzung: Sicut olim in populo Judaeorum multi prophetiam pollicebantur, et quidam erant pseudoprophetae, e quibus 20 unus fuit Ananias filius Azor (cf. Jer. 35, 1) alii uero prophetae, et erat gratia in populo discernendorum spirituum, per quam alii inter prophetas recipiebantur, nonnulli quasi ab exercitissimis trapezitis (v. s.) reprobabantur — ita et nunc in nouo testamento multi conati sunt scribere euangelia, sed non omnes recepti. et ut sciatis non solum quattuor euangelia, 25 sed plurima esse conscripta, ex quibus haec quae habemus electa sunt et tradita ecclesiis, ex ipso prooemio Lucae, quod ita contextitur, cognoscamus: quoniam quidem multi conati sunt ordinare narrationem. hoc quod ait: conati sunt, latentem habet accusationem eorum, qui absque gratia spiritus sancti ad scribenda euangelia prosilierunt. Matthaeus quippe 30 et Marcus et Joannes et Lucas non sunt conati scribere, sed spiritu sancto pleni scripserunt euangelia. multi, igitur, conati sunt ordinare narrationem de his rebus quae manifestissime cognitae sunt in nobis. ecclesia quattuor habet euangelia, haereses plurima, e quibus quoddam scribitur secundum Aegyptios, aliud iuxta duodecim apostolos. ausus fuit et Basi- 35 lides scribere euangelium et suo illud nomine titolare. multi conati sunt scribere, sed et multi conati sunt ordinare. quattuor tantum euangelia sunt probata, e quibus sub persona domini et saluatoris nostri proferenda

19 ff. vgl. zum ganzen abschnitt Ambros. in Lc I u. Hier. in Mt. praef.

4 f. τῷ λαῷ om. | οὗ] + χαρίσματος 8 f. τὰ τέσσαρα μόνον ἐπελέξαντο 9 δὲ καὶ] οὖν 10 προπετῶς καὶ om. 11 ἐξ] ἀπὸ 12 πνεύματος κινούμενος | κινούμενος om. 13 κατὰ 16 συγγράψαι 17 τὸ om. 21 Azot (Azor?) Ambr. Agot (Asor, Agar) Hier. | lies uere? 22 quem 23 quasi] + nummi falsi 27 ecclesiis] + et 34 plurimas 36 Hier. in Mt. fūgt hinzu: atque Apellis et reliquorum

HEBRAEEREVANGELIUM

5

22 ff. vgl. Orig. in Jerem. hom. XV 4: εἰ δέ τις παραδέχεται τὸ ἄρτι ἑλαβέ με ἡ μήτηρ μου τὸ ἅγιον πνεῦμα καὶ ἀνῆνεγκέ με εἰς τὸ ὄρος τὸ μέγα καὶ τὸ θαβώρ καὶ τὰ ἑξῆς, δύναται αὐτὸν ἰδεῖν τὴν μητέρα. Hier. in Mich. 7, 7: qui intellexerit, credideritque euangelio, quod secundum Hebraeos editum nuper transtulimus, in quo ex persona saluatoris dicitur: modo tulit me mater mea, sanctus spiritus, in uno capillorum meorum non dubitabit etc. Hier. in Jes. 40, 9 ff.: sed et in euangelio, quod iuxta Hebraeos scriptum Nazaraei lectitant, dominus loquitur: modo me tulit mater mea, spiritus sanctus. Hier. in Ez. 16, 13: in euangelio quoque Hebraeorum, quod lectitant Nazaraei, saluator inducitur loquens: modo me arripuit mater mea, spiritus sanctus.

7 = Za 6 (Mt. 6. 11). HIER. IN MT. 6, 11. In euangelio, quod appellatur secundum Hebraeos, pro *supersubstantiali pane* reperi mahar

quod dicitur crastinum, ut sit sensus: *panem nostrum crastinum*, id est futurum, *da nobis hodie*.

8 = Za 7 (Mt. 12, 9—13). HIER. IN MT. 12, 13. In euangelio, quo utuntur Nazareni et Ebionitae, quod nuper in Graecum de Hebraeo sermone transtulimus, et quod uocatur a plerisque Matthaei authenticum, homo iste qui aridam habet manum caementarius scribitur istiusmodi uocibus auxilium precans:

caementarius eram, manibus uictum quaeritans; precor te, Iesu, ut mihi restituas sanitatem, ne turpiter mendicem cibos.

9 = Za 8 (Mt. 16, 17). COD. EVANG. 566 *Βασιωνά*] τὸ Ἰουδαϊκόν· οἷε Ἰωάννου.

10 = Za 9 (Mt. 18, 21 f.). HIER. C. PELAG. III 2. Et in eodem uolumine

si peccauerit (inquit) frater tuus in uerbo et satis tibi fecerit, septies in die suscipe eum. dixit illi Simon discipulus eius: septies in die? respondit dominus et dixit ei: etiam ego dico tibi, usque septuagies septies. etenim in prophetis quoque, postquam uncti sunt spiritu sancto, inuentus est sermo peccati.

COD. EVANG. 566 Τὸ Ἰουδαϊκὸν ἐξῆς ἔχει: μετὰ τὸ ἐβδομηκοντάκις ἐπτά· καὶ γὰρ ἐν τοῖς προφήταις μετὰ τὸ χρισθῆναι αὐτοῦς ἐν πνεύματι ἁγίῳ εὐρίσκετο ἐν αὐτοῖς λόγος ἁμαρτίας.

11 = Za 10 (Mt. 19, 16 ff.). ORIG. IN MT. TOM. XV 14 (nur im at. text). Scriptum est in euangelio quodam, quod dicitur secundum Hebraeos, si tamen placet alicui suscipere illud, non ad auctoritatem, sed ad manifestationem propositae quaestionis:

dixit (inquit) ad eum alter diuitum: magister, quid bonum faciens uiuam? dixit ei: homo, legem et prophetas fac. respondit ad eum: feci. dixit ei: uade, uende omnia quae possides et diuide pauperibus et ueni, sequere me. coepit autem diues scalpere caput suum et non placuit ei. et dixit ad eum dominus: quomodo dicis, legem feci et prophetas? quoniam scriptum est in lege: diliges proximum tuum sicut teipsum; et ecce multi fratres tui filii Abrahae amicti sunt stercore, morientes prae fame, et domus tua plena est multis bonis, et non egreditur omnino aliquid ex ea ad eos. et

1 ff. vgl. Hier. in Ps. 135 (Anecdota Maredsolana III 2 262): in hebraico euangelio secundum Matthaeum ita habet: panem nostrum crastinum da nobis hodie.

14 Ἰωάννου cod., l. Ἰωνᾶ? 25 εὐρίσκεται Zahn εὐρίσκειω (sic) cod. 31 legem Zahn leges codd.?

conuersus dixit Simoni discipulo suo sedenti apud se: Simon, fili Joanne, facilius est camelum intrare per foramen acus, quam diuitem in regnum coelorum.

12 = Za 11 (Mt. 21, 9). HIER. EP. 20, 5. Denique Matthaeus, qui euangelium Hebraeo sermone conscripsit, ita posuit:

osanna barrama
id est osanna in excelsis.

13 = Za 12 (Mt. 23, 35). HIER. IN MT. 23, 35. In euangelio, quo utuntur Nazareni, pro filio *Barachiae* filium

Ioiadae
reperimus scriptum.

14 (Mt. 21, 12 ff.). SCHOLION in einer Hs. der Aurora des Petrus von Riga (James JThSt 1906, 565 f.). In libris euangeliorum, quibus utunter Nazareni, legitur quod

radii prodierunt ex oculis eius, quibus territi fugebant.

15 = Za 13 (Mt. 25, 14 ff. 24, 49). EUSEB. THEOPH. ?? (Mai Noua Patr. bibl. IV 1 155, nicht in Gressmanns ausgabe). Ἐπεὶ δὲ τὸ εἰς ἡμᾶς ἦγον Ἑβραίοις χαρακτῆρσιν εὐαγγέλιον τὴν ἀπειλὴν οὐ κατὰ τοῦ ἀποκρύφτου ἐπήγεν, ἀλλὰ κατὰ τοῦ ἀσώτως ἐξηκότος — τρεῖς γὰρ δούλους περιεῖχε, τὸν μὲν καταφαγόντα τὴν ὑπαρξίν τοῦ δεσπότου μετὰ πορνῶν καὶ ἀδελφίδων, τὸν δὲ πολλαπλασιάσαντα τὴν ἐργασίαν, τὸν δὲ κατακρύφοντα τὰ τάλαντον· εἶτα τὸν μὲν ἀποδεχθῆναι, τὸν δὲ μεμψῆναι μόνον, τὸν δὲ συγκλείσθηναι δεσποτηρίῳ — ἐφίστημι, μήποτε κατὰ τὸν Ματθαῖον μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ λόγου τοῦ κατὰ τοῦ μηδὲν ἐργασαμένου ἢ ἐξῆς ἐπιλεγόμενῃ ἀπειλῇ οὐ περὶ αὐτοῦ, ἀλλὰ περὶ τοῦ προτέρου κατ' ἐπανάληψιν λέλεσται, τοῦ ἐσθίουτος καὶ πίνοντος μετὰ τῶν μεθύοντων.

16 = Za 14 (Mt. 26, 74). COD. EVANG. 566. Τὸ Ἰουδαϊκόν· καὶ ἠρνῆσατο καὶ ὤμοσεν καὶ κατηράσατο.

17 = Za 15 (Mt. 27, 9 f.). HIER. IN MT. 27, 9. Legi nuper in quodam Hebraico uolumine, quod Nazarenae sectae mihi Hebraeos obtulit Ieremiae apocryphum, in quo haec (= Mt. 27, 9b. 10) ad verbum scripta reperi (also müssen die „Nazarener“ das anstössige zitat Mt. 27, 9 in ihrem euangelium gehabt haben).

18 = Za 16 (Mt. 27, 16 f.). HIER. IN MT. 27, 16. Bariabas . . . in euangelio, quod scribitur iuxta Hebraeos,

filii magistri eorum
interpretatur, qui propter seditionem et homicidium fuerit condemnatus.

8 ff. vgl. Chrysostomus z. St. und Petrus von Laodicea ed. Heinrici, Beiträge V 267 Ζαχαρίαν δὲ τὸν Ἰωδὰς (Ἰωδανὲ Md) λέγει, διώνυμος γὰρ ἦν.

12 ff. vgl. Hier. in Mt. 21, 12 ff.: igneum enim quiddam atque sidereum radiabat ex oculis eius, et diuinitatis maiestas lucebat in facie.

34 ff. vgl. Orig. schol. (bei Gallandi XIV app. p. 81): ὥς γὰρ ἔοικεν πατρωνυμία ἦν τοῦ ληστοῦ ὁ Βαραββᾶς, ὅπερ ἐρμηνεύεται διδασκάλου υἱός. συντιθέμενον οὖν τὸ τοῦ Βαραββᾶν (Βαραμβᾶν cod.) ὄνομα σημαίνει υἱὸς τοῦ διδασκάλου ἡμῶν = Petrus von Laodicea l. a. V 323.

21 πολλαπλασίαντα Mai 24 τοῦ Zahn τὴν Mai

- 19 (Lc. 23, 34 vgl. 23, 48 Petrus. 7, 25). HAIMO VON AUXERRE IN IS. 53, 2 (Migne PL 116, 994). Sicut enim in euangelio Nazaraeorum habetur, ad hanc uocem domini multa milia Iudaeorum astantium circa crucem crediderunt.
- 20 = Za 17 (Mt. 27, 51). HIER. IN MT. 27, 51. In euangelio, cuius saepe facimus mentionem superliminare templi infinitae magnitudinis fractum esse atque diuisum legimus.
- 21 = Za 18 (Mt. 28, vgl. I Kor. 15, 7). HIER. UIR. INL. 2. Euangelium quoque, quod appellatur secundum Hebraeos et a me nuper in Graecum sermonem Latinumque translatus est, quo et Origenes saepe utitur, post resurrectionem saluatoris refert: dominus autem, cum dedisset sindonem seruo sacerdotis, iuit ad Iacobum et apparuit ei
- 15 — iurauerat enim Iacobus se non comesurum panem ab illa hora qua biberat calicem domini, donec uideret eum resurgentem a dormientibus — rursusque post paululum adferte (ait dominus) mensam et panem
- 20 statimque additur: tulit panem et benedixit et fregit et dedit Iacobo iusto et dixit ei: frater mi, comede panem tuum, quia resurrexit filius hominis a dormientibus.
- 22 = Za 18a (Mt. 28, 17?). IGNAT. AD SMYRN. 3, 1. 2. Ἐγὼ γὰρ καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἐν σαρκὶ αὐτὸν οἶδα καὶ πιστεύω ὄντα. καὶ ὅτε πρὸς τοὺς περὶ Πέτρον ἦλθεν, ἔφη αὐτοῖς· λάβετε, φηλαφήσατέ με, καὶ ἴδετε ὅτι οὐκ εἰμι δαιμόνιον ἀσώματον. καὶ εὐθὺς αὐτοῦ ἤψαντο καὶ ἐπίσταυσαν κραθέντες τῇ σαρκὶ αὐτοῦ καὶ τῷ πνεύματι.
- 10 HIER. UIR. INL. 16 Ignatius ... scripsit ad Philadelphenos et ad Smyrnaeos et proprie ad Polycarpum ... in qua et de euangelio, quod nuper a me translatus est, super persona Christi ponit testimonium dicens: ego uero et post resurrectionem in carne eum uidi et credo quia sit, et quando uenit ad Petrum et ad eos qui cum Petro erant, dixit eis: ecce palpate me et uidete, quia non sum daemonium incorporeale. et statim tetigerunt eum et crediderunt.
- 5 ff. vgl. Hier. ep. 120, 8: in euangelio autem, quod Hebraicis litteris scriptum est, legimus non uelum (ἱματίον) templi scissum, sed superliminare (ἱματίον) templi mirae magnitudinis corruisse; ep. 18.
- 24 ff. vgl. Orig. de princ. I prooem. 8: ex illo libello, qui Petri doctrina appellatur, ubi saluator uidetur ad discipulos dicere: non sum daemonium incorporeum. Euseb. h. e. III 36 11: ὁ δ' αὐτὸς Συμωναῖος γράφων οὐκ οἶδ' ὁπόθεν ῥητοῖς συγκέχρηται τοιαῦτά τινα περὶ τοῦ χριστοῦ διεξιόν· ἐγὼ κτλ. Hier. in Js. praef.: iuxta euangelium, quod Hebraeorum lecitant Nazaraei, incorporeale daemonium.
- 9 legi 12 Origenes] Adamantius] utitur] + quod. 21 et benedicens fregit 24 γὰρ] δὲ 25 ὄντα] κύριον 29 πνεύματι] αἵματι 34 me om.] uidete] + me.

- 23 = Za 22 (JOH. 7, 53 — 8, 11). EUSEB. H. E. III 39, 17. Ἐκτίθεται (sc. Παπίας) δὲ καὶ ἄλλην ἱστορίαν περὶ γυναικὸς ἐπὶ πολλαῖς ἀμαρτίαις διαβληθείσης ἐπὶ τοῦ κυρίου, ἣν τὸ καθ' Ἑβραίους εὐαγγέλιον περιέχει.
- 24 = Za 19 (Mt. 5, 21 ff. 18, 6 ff. 31?). HIER. IN EZ. 18, 7. Et in euangelio, quod iuxta Hebraeos Nazaraei legere consueuerunt, inter 5 maxima ponitur crimina qui fratris sui spiritum contristauerit.
- 25 (cf. 24?) = Za 20. HIER. IN EPH. 5, 4. Ut in Hebraico quoque euangelio legimus dominum ad discipulos loquentem: et numquam (inquit) laeti sitis, nisi cum fratrem uestrum 10 uideritis in caritate.
- 26 = Za 21. EUSEB. THEOPH. IV 12 (ed. Gressmann p. 183*, 26 ss. cf. 184*, 4). Er (sc. Christus) lehrte aber die ursache der seelenspaltung, die in den häusern geschehen würde (Mt. 10, 34 f.), wie wir irgendwo in dem Evangelium gefunden haben, das unter den Juden in hebräischer 15 sprache (verbreitet) ist, in dem es heisst: ich wähle je die besten (ἀξίους?) mir aus, die mir mein vater im himmel gibt.
- 27 = Za 23. CLEM. ALEX. STROM. V 14 96: ἴσον γὰρ τοῦτοις ἐκείνα δύναιτο· οὐ παύσεται ὁ ζητῶν, ἕως ἂν εὕρῃ, εὕρων δὲ θαμβηθήσεται, 20 θαμβηθεὶς δὲ βασιλεύσει, βασιλεύσας δὲ ἐπαναπαύσεται.
- 28 HAIMO VON AUXERRE IN HEBR. 13, 4 (Migne PL 117, 930). Unde beatus Matthaeus (? I. Matthias?) apostolus dicit in quodam loco quia legitimum coniugium et torum immaculatus sordes habeat quodammodo in commixtioae seminis sed peccati macu- 25 lam non habeat.

EBIONITENEVANGELIUM

EPIPH. HAER. 30 3. Καὶ δέχονται μὲν καὶ αὐτοὶ (sc. οἱ Ἑβριῶναῖοι) τὸ κατὰ Ματθαῖον εὐαγγέλιον. τούτῳ γὰρ καὶ αὐτοί, ὡς καὶ οἱ κατὰ Κήρινθον καὶ Μήρινθον χρώνται μόνῳ. καλοῦσι δὲ αὐτὸ κατὰ Ἑβραί- 30 ους, ὡς τὰ ἀληθῆ ἐστιν εἰπεῖν, ὅτι Ματθαῖος μόνος Ἑβραῖός τε καὶ Ἑβραϊκοῖς γράμμασιν ἐν τῇ καινῇ διαθήκῃ ἐποιήσατο τὴν τοῦ εὐαγγελίου

11 ff. vgl. Migne PG XXIV 668 22: τὰς ἀξίας (sc. ψυχὰς) τοῦ θεοῦ βασιλείας ἐκλέγεσθαι ... καὶ τοὺς μὲν ἀξίους τῆς αὐτοῦ ... κλήσεως ... ἀποβάλλειν, τοὺς δ' ἀναξίους τῆς ἐκλογῆς ἀφορίζειν (ἀξίους u. ἀναξίους umstellen?). vgl. 669 37. Cramer Cat. I 81.

16 f. möglich auch: ich wähle mir die guten aus; gut sind diejenigen, die usw.

18 ff. vgl. Clem. Alex. Strom. II 9 45. Ἡ καὶ τῷ καθ' Ἑβραίους εὐαγγελίῳ ὁ θαυμάσιος βασιλεύσει γέγραπται καὶ ὁ βασιλεύσας ἀναπαύσεται.

28 ff. vgl. fragm. 2.

32 ff. vgl. Epiph. Haer. 30 6: ἀναγινώσκων δὲ ἐν ταύταις, ὡς ἦδη ἔφη, τὸ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγέλιον ἀπὸ Ἑλλάδος εἰς Ἑβραῖδα φωνὴν μεταληφθὲν ἠύρατο καὶ τὰς τῶν ἀποστόλων πράξεις, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὸ κατὰ Ματθαῖον εὐαγγέλιον Ἑβραϊκὸν φύσει ὄν.

ἐκθεσίν τε καὶ κήρυγμα. ἤδη δὲ πάλιν τινες πάλιν ἔφασαν καὶ ἀπὸ Ἑλληνικῆς διαλέκτου καὶ τὸ κατὰ Ἰωάννην μεταληφθέν εἰς Ἑβραϊδα ἐμφέρεισθαι ἐν τοῖς τῶν Ἰουδαίων γασοφυλακίαις, φημι δὲ τοῖς ἐν Τιβερίᾳ καὶ ἐναποκείσθαι ἐν ἀποκρύφους, ὡς τινες τῶν ἀπὸ Ἰουδαίων πεπιστευόντων ὑφηγήσαντο ἡμῖν κατὰ λεπτότητα. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τῶν πράξεων τῶν ἀποστόλων τὴν βίβλον ὡσαύτως ἀπὸ Ἑλλάδος γλώσσης εἰς Ἑβραϊδα μεταληφθεῖσαν λόγος ἔχει ἐκείσε κείσθαι ἐν τοῖς γασοφυλακίαις, ὡς καὶ ἀπὸ τούτου τοὺς ἀναγνόντας Ἰουδαίους τοὺς ἡμῖν ὑφηγησαμένους εἰς Χριστὸν πεπιστευκέναι.

1 (Mt. 3, 1 ff.). EPIPH. HAER. 30 13. Ἡ δὲ ἀρχὴ τοῦ παρ' αὐτοῖς εὐαγγελίου ἔχει ὅτι
Ἐγένετο ἐν ταῖς ἡμέραις Ἡρώδου τοῦ βασιλέως τῆς Ἰουδαίας ἦλθεν Ἰωάννης βαπτίζων βάπτισμα μετανοίας ἐν τῇ Ἰορδάνῃ ποταμῷ, ὃς ἐλέγετο εἶναι ἐκ γένους Ἀαρὼν τοῦ ἱερέως παῖς Ζαχαρίου καὶ Ἐλισάβετ· καὶ ἐξήρχοντο πρὸς αὐτὸν πάντες. καὶ μετὰ τὸ εἰπεῖν πολλὰ ἐπιφέρει ὅτι (folgt fr. 3).

2 (Lc. 3, 23 Mt. 4, 12—22 9, 9 10, 2—5 3, 4—7). EPIPH. HAER. 30 13. Ἐν τῇ γοῦν παρ' αὐτοῖς εὐαγγελίῳ κατὰ Ματθαῖον ὀνομαζομένην, οὐκ ὅλῳ δὲ πληρεστάτῳ ἀλλὰ νενοθευμένῳ καὶ ἡρωτηριασμένῳ — Ἑβραϊκὸν δὲ τοῦτο καλοῦσιν — ἐμφέρεται ὅτι
ἐγένετο τις ἀνὴρ ὀνόματι Ἰησοῦς, καὶ αὐτὸς ὡς ἐτῶν τριάκοντα, ὃς ἐξελέξατο ἡμᾶς. καὶ ἐλθὼν εἰς Καφαρναοὺμ εἰσηλθὼν εἰς τὴν οἰκίαν Σίμωνος τοῦ ἐπικληθέντος Πέτρου καὶ ἀνοίξας τὸ στόμα αὐτοῦ εἶπε· Παρερχόμενος παρὰ τὴν λίμνην Τιβερίδος ἐξελεξάμην Ἰωάννην καὶ Ἰάκωβον υἱοὺς Ζεβεδαίου καὶ Σίμωνα καὶ Ἀνδρέαν καὶ Θαδδαῖον καὶ Σίμωνα τὸν ζηλωτὴν καὶ Ἰούδαν τὸν Ἰσκαριώτην, καὶ σὲ τὸν Ματθαῖον καθεζόμενον ἐπὶ τοῦ τελωνίου ἐκάλεσα, καὶ ἡκολούθησάς μοι. ὑμᾶς οὖν βούλομαι εἶναι δεκαδύο ἀποστόλους εἰς μαρτύριον τοῦ Ἰσραήλ.

καὶ
ἐγένετο Ἰωάννης βαπτίζων καὶ ἐξήλθον πρὸς αὐτὸν Φαρισαῖοι καὶ ἐβαπτίσθησαν, καὶ πᾶσα Ἱερουσόλυμα. καὶ εἶχεν ὁ Ἰωάννης ἔνδυμα ἀπὸ τριγῶν καμήλου καὶ ζώνην δερματίνην περὶ τὴν ὀσφύν αὐτοῦ, καὶ τὸ βρώμα αὐτοῦ (φησὶ) μέλι ἄγριον, οὐ ἢ γεύσις ἦν τοῦ μάννα, ὡς ἐγκρίει ἐν ἐλαίῳ

15 ff. vgl. Epiph. Haer. 30 14: παραοφάντες γὰρ τὰς παρὰ τῇ Ματθαίῳ γενεαλογίας ἄρχονται τὴν ἀρχὴν ποιεῖσθαι ὡς προείπομεν (προεῖπον), λέγοντες ὅτι ἐγένετο (φησὶν) ἐν ταῖς ἡμέραις Ἡρώδου βασιλέως τῆς Ἰουδαίας, ἐπὶ ἀρχιερέως Καϊάφα ἦλθε τις Ἰωάννης ὀνόματι, βαπτίζων βάπτισμα μετανοίας ἐν τῇ Ἰορδάνῃ ποταμῷ καὶ τὰ ἐξῆς.

34 vgl. Num. 11, 8.

2 om. καὶ 7 μεταβληθεῖσαν 26 καὶ — Ἰσκαριώτην om.; es fehlen aber auch i. t. noch vier namen 30 καὶ·] so? oder zum text des Ebionitenev. gehörig? 35 ἦν] + ἦ.

ἵνα δῇθεν μεταστρέψωσι τὸν τῆς ἀληθείας λόγον εἰς ψεῦδος καὶ ἀντι ἀκριδῶν ποιήσωσιν ἐγκρίδα ἐν μέλιτι. ἢ δὲ ἀρχὴ κτλ. (vgl. fragm. 1).

3 (Mt. 3, 13—17). EPIPH. HAER. 30, 13. (folgt auf fr. 1). Καὶ μετὰ τὸ εἰπεῖν πολλὰ ἐπιφέρει ὅτι
τοῦ λαοῦ βαπτισθέντος ἦλθε παῖς Ἰησοῦς καὶ ἐβαπτίσθη ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου. καὶ ὡς ἀνῆλθεν ἀπὸ τοῦ ὕδατος, ἠνοίγησαν οἱ οὐρανοί, καὶ εἶδεν τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐν εἶδει περιστερᾶς κατελθούσης καὶ εἰσελθούσης εἰς αὐτόν. καὶ φωνὴ ἐγένετο ἐκ τοῦ οὐρανοῦ λέγουσα· Σὺ μου εἶ ὁ υἱὸς ἀγαπητός, ἐν σοὶ ἠδδόκησα, καὶ πάλιν· Ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε. 10 καὶ εὐθὺς περιέλαμψε τὸν τόπον φῶς μέγα. ὃν ἰδὼν (φησὶν) ὁ Ἰωάννης λέγει αὐτῷ· Σὺ τίς εἶ; καὶ πάλιν φωνὴ ἐξ οὐρανοῦ πρὸς αὐτόν· Οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς μου ὁ ἀγαπητός, ἐφ' ὃν ἠδδόκησα. καὶ τότε (φησὶν) ὁ Ἰωάννης προσπεσὼν αὐτῷ ἔλεγε· Δέομαί σου, κύριε, σὺ με βάπτισον. ὁ δὲ 15 ἐκώλυσεν αὐτὸν λέγων· Ἄφες, ὅτι οὕτως ἐστὶ πρόπον πληρωθῆναι πάντα.

4 (Mt. 12, 47—50) EPIPH. HAER. 30, 14. Πάλιν δὲ ἀρνοῦνται εἶναι αὐτὸν ἄνθρωπον δῆθεν ἀπὸ τοῦ λόγου οὐ εἶργκεν ὁ σωτὴρ ἐν τῇ ἀν-αγγελίᾳ αὐτῷ ὅτι
Ἰδοὺ ἡ μήτηρ σου καὶ οἱ ἀδελφοί σου ἔξω ἐστήκασιν, (ὅτι) Τίς μου ἐστὶ μήτηρ καὶ ἀδελφοί; καὶ ἐκτείνας τὴν χεῖρα ἐπὶ τοὺς μαθητάς ἔφη· Οὗτοί εἰσιν οἱ ἀδελφοί μου καὶ ἡ μήτηρ καὶ ἀδελφαί, οἱ ποιοῦντες τὰ θελήματα τοῦ πατρὸς μου. 25

5 (Mt. 5, 17 9, 13 12, 7). EPIPH. HAER. 30, 16. Οὐ φάσκουσι δὲ ἐκ θεοῦ πατρὸς αὐτὸν γεγεννησθαι, ἀλλὰ κεκτίσθαι ὡς ἓνα τῶν ἀρχαγγέλων, μείζονα δὲ αὐτῶν ὄντα, αὐτὸν δὲ κυριεύειν καὶ ἀγγέλων καὶ πάντων ὑπὸ τοῦ παντοκράτορος πεποιημένων καὶ ἐλθόντα καὶ ὑφηγησάμενον, ὡς τὸ παρ' αὐτοῖς εὐαγγέλιον καλούμενον περιέχει ὅτι
Ἦλθον καταλῦσαι τὰς θυσίας· καὶ ἐὰν μὴ παύσησθε τοῦ θύειν, οὐ παύσεται ἀφ' ὑμῶν ἡ ὀργή. 30

6 (Mt. 26, 17 Lc. 22, 15). EPIPH. HAER. 30, 22. Αὐτοὶ δὲ ἀφανίσαντες ἀφ' ἑαυτῶν τὴν τῆς ἀληθείας ἀκολουθίαν ἠλλαξαν τὸ ῥητὸν . . . καὶ ἐποίησαν τοὺς μαθητάς μὲν λέγοντας· 35
Ποῦ θέλεις ἐτοιμάσωμέν σοι τὸ πάσχα φαγεῖν; καὶ αὐτὸν δῆθεν λέγοντα·
Μὴ ἐπιθυμίᾳ ἐπεθυμήσα κρέας τοῦτο τὸ πάσχα φαγεῖν μεθ' ὑμῶν.

7 vgl. Epiph. 30, 16.

2 ἐγκρίδας 7 τὸ ἅγιον] τοῦ θεοῦ, om. 9 ἐγένετο om. 11 ὃν ἰδὼν φησὶν Epiph. für καὶ ἰδὼν oder τότε seiner vorlage? 12 εἶ] + κύριε 16 ἐκώλυεν αὐτῷ 24 καὶ ἀδελφαί] καὶ ἀδελφοί, om. 28 μείζονα — ὄντα] om. + καὶ ἔτι περισσοτέρως. 30 αὐτοῖς] + φερόμενον, + (κατὰ Ἑβραίους)?

πόθεν δὲ οὐ φωραβήσεται ἡ αὐτῶν βαδίουργία, τῆς ἀκολουθίας κραζούσης
ὅτι τὸ μὴ καὶ τὸ ἡτά ἐστὶ προσθετά; ἀντί τοῦ γὰρ εἰπεῖν ἐπιθυμία
ἐπεθύμησα αὐτοὶ προσέθηκα τὸ «μὴ» ἐπίρρημα. αὐτὸς δὲ ἀληθῶς ἔλεγεν·
ἐπιθυμία ἐπεθύμησα τοῦτο τὸ πάσχα φαγεῖν μεθ' ὑμῶν, αὐτοὶ δὲ ἐπιγρά-
ψαντες τὸ «κρέας» ἑαυτοὺς ἐπλάνησαν βαδίουργήσαντες καὶ εἰπόντες·
«μὴ ἐπιθυμία ἐπεθύμησα τοῦτο τὸ πάσχα κρέας φαγεῖν μεθ' ὑμῶν;»

AEGYPTEREVANGELIUM

I EPIPH. HAER. 62, 2. Τὴν δὲ πᾶσαν αὐτῶν (der Σαβελλιανοί) πλάνην
καὶ τὴν τῆς πλάνης αὐτῶν δύναμιν ἔχουσιν ἐξ ἀποκρύφων τινῶν, μάλιστα
10 ἀπὸ τοῦ καλουμένου Αἰγυπτίου εὐαγγελίου, ὃ τινες τὸ ὄνομα ἐπέθεντο
τοῦτο. ἐν αὐτῷ γὰρ πολλὰ τοιαῦτα ὡς ἐν παραβύσπῃ μυστηριωδῶς ἐκ
προσώπου τοῦ σωτήρος ἀναφέρεται, ὡς αὐτοῦ δηλοῦντος τοῖς μαθηταῖς
τὸν αὐτὸν εἶναι πατέρα, τὸν αὐτὸν εἶναι υἱόν, τὸν αὐτὸν εἶναι ἄγιον πνεῦμα.
II HIPPOL. PHILOS. V 7 (p. 136, 23 D). Ζητοῦσι δὲ (die Ναασσηνοὶ in
15 betreff der seele) οὐκ ἀπὸ τῶν γραφῶν, ἀλλὰ καὶ τοῦτο ἀπὸ τῶν μυστικῶν.
εἶναι δὲ φασὶ τὴν ψυχὴν δυσεύρετον πάντοτε καὶ δυσκατανόητον· οὐ γὰρ
μένει ἐπὶ σχήματος οὐδὲ μορφῆς τῆς αὐτῆς πάντοτε οὐδὲ πάθους ἐνός,
ἵνα τις αὐτὴν ἢ τύπῃ εἴπῃ ἢ οὐσίᾳ καταλήψῃται. τὰς δὲ ἐξαλλαγὰς
ταύτας τὰς ποικίλας ἐν τῷ ἐπιγραφομένῳ κατ' Αἰγυπτίους εὐαγγελίῳ
20 κειμένους ἔχουσιν.

I CLEM. ALEX. STROM. III 9 64. "Ὅθεν εἰκότως περὶ συντελείας μηνύ-
σαντος τοῦ λόγου ἡ Σαλώμη φησί·

Μέχρι τίνος οἱ ἄνθρωποι ἀποθανοῦνται;

... διὸ καὶ παρατετηρημένως ἀποκρίνεται ὁ κύριος·

25 Μέχρις ἂν τίκτωσιν αἱ γυναῖκες.

... 66. τί δὲ οὐκ καὶ τὰ ἐξῆς τῶν πρὸς Σαλώμην εἰρημένων ἐπιφέρουσιν
οἱ πάντα μᾶλλον ἢ τῷ κατὰ τὴν ἀλήθειαν εὐαγγελικῷ στοιχήσαντες
κανόνι; φαιμένης γὰρ αὐτῆς·

Καλῶς οὖν ἐποίησα μὴ τεκοῦσα.

30 ὡς οὐ δεόντως τῆς γενέσεως παραλαμβανομένης ἀμείβεται λέγων ὁ κύριος·

Πᾶσαν φάγῃ βοτάνην, τὴν δὲ πικρίαν ἔχουσιν μὴ φάγῃς.

2 CLEM. ALEX. STROM. III 13 92. Διὰ τοῦτο ὁ τοῦ Κασσιανός φησι· πυνθα-
νομένης τῆς Σαλώμης, πότε γνωσθήσεται τὰ περὶ ὧν ἤρετο, ἔφη ὁ κύριος·

8 ff. vgl. Orig. in Lc. (s. 3, 13).

21 ff. Clem. Alex. Strom. III 6 45: τῇ Σαλώμῃ ὁ κύριος πυν-
θανομένη· μέχρι πότε θάνατος ἰσχύσει; ... μέχρις ἂν, εἶπεν,
ὁμοῖς αἱ γυναῖκες τίκῃτε. Clem. Alex. Excerpta ex Theod. 67:
καὶ ὅταν ὁ σωτὴρ πρὸς Σαλώμην λέγῃ, μέχρι τότε εἶναι θάνατον,
ἄχρις ἂν αἱ γυναῖκες τίκτωσιν, κτλ.

32 ff. vgl. II Clem. 12 2: ἐπερωτηθεὶς (ἐρωτηθεὶς al.) γὰρ αὐτὸς ὁ
κύριος ὑπὸ τίνος, πότε ἤξει αὐτοῦ ἡ βασιλεία, εἶπεν· ὅταν ἔσται τὰ δύο
ἐν, καὶ τὸ (τὰ al.) ἔξω ὡς τὸ (τὰ al.) ἔσω, καὶ τὸ ἄρσεν μετὰ
τῆς θηλείας οὕτως ἄρσεν οὕτως θῆλυ. — Hippol. Philos. V 7 (p. 138,
59 D): ὅπου, φησὶν, οὐκ ἔστιν οὕτως θῆλυ οὕτως (οὐδὲ ... οὐδὲ cod.)
ἄρσεν, ἀλλὰ καινὴ κτίσις, καινὸς ἄνθρωπος, ὅς (ὁ cod.) ἔστιν ἄρσενόθελος.

17 l. μένειν?

33 γενήσεται? Zahn.

"Ὅταν τὸ τῆς αἰσχύνης ἔνδυμα πατήσῃτε καὶ ὅταν γέ-
νηται τὰ δύο ἐν καὶ τὸ ἄρρεν μετὰ τῆς θηλείας οὕτως ἄρρεν
οὕτως θῆλυ.

93. πρῶτον μὲν οὖν ἐν τοῖς παραδεδομένοις ἡμῖν τέτταρσιν εὐαγγελίοις
οὐκ ἔχομεν τὸ ῥητόν, ἀλλ' ἐν τῷ κατ' Αἰγυπτίους κτλ.

3 CLEM. ALEX. STROM. III 9 63. Οἱ δὲ ἀντιτασσόμενοι τῇ κτίσει τοῦ
θεοῦ διὰ τῆς εὐφύμου ἐγκρατείας ἀκείναι λέγουσι τὰ πρὸς Σαλώμην
εἰρημένα, ὧν πρότερον ἐμνήσθημεν — φέρεται δέ, οἶμαι, ἐν τῷ κατ'
Αἰγυπτίους εὐαγγελίῳ — φασὶ γὰρ ὅτι αὐτὸς εἶπεν ὁ σωτὴρ·

"Ἦλθον καταλῦσαι τὰ ἔργα τῆς θηλείας·

θηλείας μὲν τῆς ἐπιθυμίας, ἔργα δὲ γένεσιν καὶ φθοράν.

THOMASEVANGELIUM

I CYRILL. HIROS. CAT. IV 36. Τῆς δὲ καινῆς διαθήκης τὰ τέσσαρα
μόνα εὐαγγέλια· τὰ δὲ λοιπὰ ψευδεπίγραφα καὶ βλαβερά τυγχάνει.
ἔγραψαν καὶ Μανιχαῖοι κατὰ Θωμᾶν εὐαγγέλιον, ὅπερ ἐδωδία τῆς εὐαγ-
15 γελικῆς ἐπωνυμίας ἐπιτεκνωσθέντος διαφθεῖραι τὰς ψυχὰς τῶν ἀπλουστέρων.

II NICEPH. STICHOM. "Ὅσα τῆς νέας διαθήκης ἀπόκρυφα ... εἰ) Εὐαγ-
γέλιον κατὰ Θωμᾶν στιχ. ατ.

HIPPOL. PHILOS. V 7 (p. 140, 85 D). Οὐ μόνον (δ') αὐτῶν ἐπιμαρτυρεῖν
φασὶ (sc. οἱ Ναασσηνοὶ) τῷ λόγῳ τὰ Ἀσσυρίων μυστήρια (ἀλλὰ) καὶ 20
Φρογῶν περὶ τὴν τῶν γεγονότων καὶ γινομένων καὶ ἐσομένων ἔτι μακαρίαν
κρυβομένην ὁμοῦ καὶ φανερομένην φύσιν, ἥνπερ φησὶ (τὴν) ἐν τῷ
ἀνθρώπου βασιλείαν οὐρανῶν ζητούμενην (Lc. 17, 21), περὶ ἧς διαρρήθην
ἐν τῷ κατὰ Θωμᾶν ἐπιγραφομένῳ εὐαγγελίῳ παραδιδόσκει λέγοντες οὕτως·
ἐμὲ ὁ ζῆτων ἐρρήσει ἐν παιδίῳ ἀπὸ ἐτῶν ἐπτά· ἐκεῖ γὰρ 25
ἐν τῷ τεσσαρεσκαίδεκάτῳ αἰῶνι κρυβόμενος φανεροῦμαι.
... ὅθεν οὗτοι ... ἐν τοῖς τέσσαρσι (καὶ δέκα) φασὶν ἔτεσι, κατὰ τὸν
Θωμᾶν, εἶναι φανερούμενον.

MATTHIASÜBERLIEFERUNGEN

CLEM. ALEX. STROM. VII 17 108. Τῶν δ' αἰρέσεων αἱ μὲν ἀπὸ ἐνό- 30
ματος προσαγορεύονται, ὡς ἡ ἀπὸ Οὐαλεντίνου καὶ Μαρκίωνος καὶ
Βασιλείδου, καὶ τὴν Μαθίου ἀδχῶσι προσάγεσθαι δόξαν· μία γὰρ [ἡ]
πάντων γέγονε τῶν ἀποστόλων ὡς περ διδασκαλία, οὕτως δὲ καὶ [ἡ] παράδοσις.

I CLEM. ALEX. STROM. II 9 45. Ταύτης (sc. τῆς ἀληθείας) δὲ ἀρχὴ
τὸ θανατοῦσαι τὰ πράγματα, ὡς Πλάτων ἐν Θεαιτήτῳ λέγει καὶ Μαθίας 35
ἐν ταῖς παραδόσεσι παραινῶν.

13 ff. vgl. Orig. in Lc. (s. 3, 15).

15 f. vgl. Cyrill. Hieros. Cat. VI 31: μηδεὶς ἀναγινωσκέτω τὸ
κατὰ Θωμᾶν εὐαγγέλιον· οὐ γὰρ ἐστὶν ἐνός τῶν δώδεκα ἀποστόλων, ἀλλ'
ἐνός τῶν τριῶν κακῶν τοῦ Μάνου μαθητῶν.

30 ff. vgl. Orig. in Lc. (s. 3, 17).

35 Plato Theaetetus 155 d.

27 φησὶν cod.

28 εἶναι] εἰ μὲν cod.

θαύμασον τὰ παρόντα
βαθμὸν τοῦτον πρῶτον τῆς ἐπέκεινα γνώσεως ὑποτιθέμενος.

2 CLEM. ALEX. STROM. III 4 26. Λέγουσι γοῦν (sc. οἱ Γνωστικοί?)
καὶ τὸν Μαθίαν οὕτως διδάξει·

σαρκὶ μὲν μάχεσθαι καὶ παραχρῆσθαι, μὴθὲν αὐτῇ πρὸς ἡδονὴν
ἀκόλαστον ἐνδιδόντα, ψυχὴν δὲ αὔξειν διὰ πίστεως καὶ γνώσεως.

3 CLEM. ALEX. STROM. VII 13 82. Λέγουσι δὲ ἐν ταῖς παραδόσεσι
Μαθίαν τὸν ἀπόστολον παρ' ἑκαστα εἰρηκέναι ὅτι

ἐὰν ἐκλεκτοῦ γείτων ἁμαρτήσῃ, ἡμαρτεν ὁ ἐκλεκτός· εἰ
γὰρ οὕτως ἑαυτὸν ἤγεν, ὡς ὁ λόγος ὑπαγορεύει, κατηδέσθη
ἂν αὐτοῦ τὸν βίον καὶ ὁ γείτων εἰς τὸ μὴ ἁμαρτεῖν.

4? HIPPOC. PHILOS. VII 20 (p. 356, 64). Βασιλεῖδης τοῖνον καὶ Ἰσίδωρος,
Βασιλεῖδου παῖς γνήσιος καὶ μαθητῆς, φασὶν εἰρηκέναι Μαθίαν αὐτοῖς
λόγους ἀποκρύφους, οὓς ἤκουσε παρὰ τοῦ σωτῆρος κατ' ἰδίαν διδασκείας.

Ἰδωμεν οὖν πῶς καταφανῶς Βασιλεῖδης ἑμοῦ καὶ Ἰσίδωρος καὶ πᾶς
ὁ τούτων χορὴς οὐχ ἀπλῶς καταψεύδεται μόνον Μαθίαν, ἀλλὰ γὰρ
καὶ τοῦ σωτῆρος αὐτοῦ. ἦν φησὶν, ὅτε ἦν οὐδέν, ἀλλ' οὐδὲ τὸ οὐδέν
ἦν τι τῶν ὄντων, ἀλλὰ ψιλῶς καὶ ἀνοπονοήτως δίχα παντὸς σοφίσματος
ἦν ὅλως οὐδὲ ἐν. βτὰν δὲ λέγω, φησί, τὸ ἦν, οὐχ ὅτι ἦν λέγω, ἀλλ'

ἵνα σημάνω τοῦτο ὅπερ βούλομαι δεῖξαι, λέγω, φησὶν, ὅτι ἦν ὅλως οὐδέν.
ἔστι γὰρ, φησὶν, ἐκεῖνο οὐχ ἀπλῶς ἄρρητον, (ὅ) ὀνομάζεται· ἄρρητον
γοῦν αὐτὸ καλοῦμεν, ἐκεῖνο δὲ οὐδὲ ἄρρητον· καὶ γὰρ τὸ οὐδ' ἄρρητον
οὐκ ἄρρητον ὀνομάζεται, ἀλλὰ ἔστι, φησὶν, ὑπεράνω παντὸς ὀνόματος

ὀνομαζομένου· οὐδὲ γὰρ τῷ κόσμῳ, φησὶν, ἐξαρκεῖ τὰ ὀνόματα, οὕτως
ἔστι πολυσχιδής, ἀλλὰ ἐπιλέλοιπε· καὶ οὐδέχομαι, φησὶ, κατὰ πάντων
εὐρεῖν κυρίως ὀνόματα, ἀλλὰ δεῖ τῇ διανοίᾳ αὐτοῖς ὀνόματα τῶν ὀνομα-
ζομένων τὰς ἰδιότητας ἀρρήτως ἐκλαμβάνειν· ἡ γὰρ ὁμωνυμία ταραχὴν
ἐμπεποίηκε καὶ πλάνην τῶν πραγμάτων τοῖς ἀκρωμένοις. τοῦτο πρῶτον
σφετέρημα καὶ κλέμμα τοῦ Περιπάτου λαβόντες ἀπατώσι τὴν ἀνοιαν
τῶν συναγελαζομένων ἅμα αὐτοῖς· πολλαῖς γὰρ γενεαῖς Ἀριστοτέλης
Βασιλεῖδου γεγεννημένος πρότερος τὸν περὶ τῶν ὁμωνύμων ἐν ταῖς κατ-
ηγορίας καταβέβληται λόγον, ὃν ὡς ἴδιον οὗτοι καὶ καινόν τινα καὶ τῶν
Μαθίου λόγων κρυφίων τινὰ ἕνα διασαφούσιν.

5? (Lc. 19, 2—10) CLEM. ALEX. STROM. IV 6 35. Ζαχαῖον τοῖνον,
οἱ δὲ Μαθίαν φασὶν, ἀρχιτελώνην ἀκηκόοντα τοῦ κυρίου καταξιώσαντος
πρὸς αὐτὸν γενέσθαι

Ἰδοὺ τὰ ἡμίση τῶν ὑπαρχόντων μου δίδωμι ἐλεημοσύνην (φάναι)
κύριε· καὶ εἴ τινας τι ἐσυκοφάντησα, τετραπλοῦν ἀποδίδωμι.

ἔφ' οὗ καὶ ὁ σωτὴρ εἶπεν·

Ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐλθὼν σήμερον τὸ ἀπολωλὸς εὗρεν.

6?? HAIMO VON AUXERRE IN HEBR. 13, 4?? s. 9, 23.

3 ff. vgl. Euseb. h. e. III 29 4

3 δ' οὖν Euseb. (τ' οὖν B) 4 Μαθίαν] μαθι Σ bei Euseb.

5 μὴθὲν Euseb. 9 ff. εἰ — ἁμαρτεῖν] noch citat? 13 φησὶν cod.

17 φησὶ τότε cod. 19 l. οὐδέν? | λέγῃ cod. 22 οὐδ' οὐκ cod.

24 οὐδέν cod. 26 δὴ cod. | αὐτοῖς ὀνόματα] ἐκ τῶν αὐτῶν

ὀνομάτων al. 28 ἐκπεποίηκε cod. 31 πρῶτος cod. 32 καὶ? | ἐκ al.

33 κρυφίων τινα ἐνδιασαφούσιν cod.

PHILIPPUSEVANGELIUM

ΕΡΙΦ. HAER. 26 13. Προσφέρουσι δὲ (sc. οἱ Γνωστικοί) εἰς ὄνομα
Φιλίππου τοῦ ἁγίου μαθητοῦ εὐαγγέλιον πεπλασμένον, ὅτι φησὶν·

ἀπεκάλυψέ μοι ὁ κύριος, τί τὴν ψυχὴν δεῖ λέγειν ἐν τῷ
ἀνιέναι εἰς τὸν οὐρανόν, καὶ πῶς ἐκάστη τῶν ἄνω δυνά-
μεων ἀποκρίνεσθαι· ὅτι »Ἐπέγνων ἑμαυτὴν (φησὶ) καὶ
συνέλεξα ἑμαυτὴν ἐκ πανταχόθεν καὶ οὐκ ἐσπειρα τέκνα
τῷ ἄρχοντι, ἀλλὰ ἐξεργίζωσα τὰς ρίζας αὐτοῦ καὶ συν-
έλεξα τὰ μέλη τὰ διεσκορπισμένα καὶ οἶδά σε τίς εἰ. ἐγὼ
γὰρ (φησὶ) τῶν ἄνωθ' εἰμι« καὶ οὕτως (φησὶν) ἀπολύεται. 10
ἐὰν δὲ εὐρεθῇ (φησὶ) γεννήσασα υἱόν, κατέχεται κάτω, ἕως
ἂν τὰ ἴδια τέκνα δυνηθῇ ἀναλαβεῖν καὶ ἀνατρέψαι εἰς αὐτήν.

EVANGELIUM DER EVA

ΕΡΙΦ. HAER. 26 2. Ἄλλοι δὲ (sc. τῶν Γνωστικῶν) οὐκ αἰσχύνονται
λέγοντες εὐαγγέλιον Εὔας· εἰς ὄνομα γὰρ αὐτῆς δὴθεν ὡς εὐρύσεως τὸ
βρῶμα τῆς γνώσεως ἐξ ἀποκαλύψεως τοῦ καλῆσαντος αὐτὴ ὕψους σποράν
ὑποτίθενται. . . 3. ὁρμῶνται δὲ ἀπὸ μαρῶν ὁπτασιῶν καὶ μαρτυριῶν ἐν ᾧ
εὐαγγελίῳ ἐπαγγέλλονται· φάσκουσι γὰρ οὕτως ὅτι

ἔστην ἐπὶ ὄρους ὑψηλοῦ καὶ εἶδον ἄνθρωπον μακρὸν καὶ
ἄλλον κολοβόν καὶ ἤκουσα ὡσεὶ φωνὴν βροντῆς καὶ ἤγγισα 20
τοῦ ἀκοῦσαι καὶ ἐλάλησε πρὸς με καὶ εἶπεν· ἐγὼ σὺ καὶ
σὺ ἐγώ, καὶ ὅπου ἐὰν ᾗς, ἐγὼ ἐκεῖ εἰμι καὶ ἐν ἅπασιν εἰμι
ἐσπαρμένος· καὶ ὅθεν ἐὰν θέλῃς, συλλέγεις με, ἐμὲ δὲ
συλλέγων ἑαυτὸν συλλέγεις.

5. Διὸ καὶ ἐν ἀποκρύφοις ἀναγινώσκοντες ὅτι 25

εἶδον δένδρον φέρον δώδεκα καρποὺς τοῦ ἐνιαυτοῦ, καὶ
εἶπέν μοι· τοῦτό ἐστι τὸ ἔθλον τῆς ζωῆς,
ὃ αὐτοὶ ἀλληγοροῦσιν εἰς τὴν κατὰ μῆνα γινομένην γυναικείαν ῥοσιν.

15 τὸ ὄνομα 16 γνώσεως] + ὡς 28 δ zu str.? | καταμηνιαίαν.

OXYRHYNCHUSLOGIA

1) SIEBEN LOGIA

aus

Oxyrhynchus-Pap. No. 1

πρὸς Σαντος Οτερο

1 και τότε διαβλέψεις
ἐκβαλεῖν τὸ κάρφος
τὸ ἐν τῷ ὀφθαλμῷ
τοῦ ἀδελφοῦ σου.

2 Λέγει
10 Ἰς· ἐὰν μὴ νηστεύση-
ται τὸν κόσμον, οὐ μὴ
εὕρηται τὴν βασιλεί-
αν τοῦ θου, καὶ ἐὰν μὴ
σαββατίσῃς τὸ σάβ-
βατον, οὐκ ὄψεσθε τὸ
πρα.

3 Λέγει Ἰς· ἔ[σ]την
ἐν μέσῳ τοῦ κόσμου
καὶ ἐν σαρκί ὥφθην
αὐτοῖς καὶ εὗρον πάν-
τας μεθύοντας καὶ
οὐδένα εὗρον δειψώ-
τα ἐν αὐτοῖς. καὶ πο-
νεῖ ἡ ψυχὴ μου ἐπὶ
τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνων,
ὅτι τυφλοὶ εἰσιν τῇ καρ-
δίᾳ αὐτῶ[ν] καὶ οὐ βλέ-
[πουσιν] * * * * *

r 5 ff. vgl. Mt. 7, 5 = Lc. 6, 42 v 14 ff. vgl. Lc. 4, 24 26 ff. vgl. Mt. 5, 4

r 10 ἐὰν νηστεύσῃς Kipp al. II τοῦ κόσμου? vgl. Clem. Alex. Strom. III 15 99 οὗτοι εἰσιν οἱ τοῦ κόσμου νηστεύοντες 27 ff. βλέπουσιν] + αὐτῶν τὴν τάλαιπωρίαν καὶ Taylor v 7 ff. nach Bless

4 Λ[έ]γει Ἰς· ὅπ[ο]υ ἐὰν ὦσιν
[β', οὐκ] ε[ἰ]σὶν ἄθεοι, καὶ
[ὅ]που ε[ἰ]ς ἐστὶν ἄθεος,
[λέ]γω· ἐγὼ εἰμι μετ' αὐ-
τ[ού]. ἔγει[ρ]ον τὸν λίθον,
κακεῖ εὕρησεις με·
σχίσον τὸ ξύλον, καὶ γὰρ
ἐκεῖ εἰμι.

5 Λέγει Ἰς· οὐ-
κ ἔστιν δεκτὸς προ-
φήτης ἐν τῇ πριδι αὐ-
τ[ού], οὐδὲ ἱατρὸς ποιεῖ
θεραπείας εἰς τοὺς
γεινώσκοντας αὐτόν·
6 Λέγει Ἰς· πόλις οἰκοδο-
μουμένη ἐπ' ἄκρον
[ὅ]ρους ὑψηλοῦς καὶ ἐσ-
τηριγμένη οὕτε πε-
[σ]εῖν δύναται οὔτε κρυ-
[β]ῆναι.

7 Λέγει Ἰς· ἀκούεις
[ε]ἰς τὸ ἐν ὠτίον σου τὸ
[ὃ] ἐξ ἑτέρου συνέκλεισας]

2) SECHS WEITERE LOGIA

aus

Oxyrhynchus-Pap. No. 654

πρὸς Σαντος Οτερο

I οἱ τοῖτοι οἱ λόγοι οἱ [* * * * * οὗς ἐλά-
λησεν Ἰης ὁ ζῶν κ[ύ]ριος? * * * * *
καὶ Θωμᾶ καὶ εἶπεν [αὐτοῖς· πᾶς ὅστις
ἂν τῶν λόγων τούτ[ων] ἀκούσῃ, θανάτου
οὐ μὴ γεύσεται.

2 Λέγει Ἰης·
μὴ παυσάσθω ὁ ζητῶν * * * * *, ἕως ἂν
εὕρῃ, καὶ ὅταν εὕρῃ [θαμβηθήσεται, καὶ θαμ-
βηθεὶς βασιλεύσει καὶ βασιλεύσας ἀναπα-
ήσεται.

3 a) nach Grenfell-Hunt und Swete:

Λέγει Ἰης· * * * * * τίνες
οἱ ἔλκοντες ἡμᾶς [εἰς τὴν βασιλείαν, εἰ
ἡ βασιλεία ἐν οὐρανῷ ἐστίν; * * * * *
τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῶν θηρίων ὅ-
τι ὑπὸ τὴν γῆν ἐστίν ἢ ἐπὶ τῆς γῆς καὶ
οἱ ἰχθύες τῆς θαλάσσης, οὗτοι οἱ ἔλκον-
τες ὑμᾶς, καὶ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν
ἐντὸς ὑμῶν [ἐ]στι [καὶ ὅστις ἂν ἐαυτὸν

5 f. gibt sich wie ein prolog zu den folgenden sprüchen; doch
vgl. Wilamowitz GGA 1904 s. 663 8 f. vgl. Joh. 8, 51 f. 11 ff. vgl.
Mc. 10, 24 (?); Hebraeerev. fragm. 27 s. 9, 18. Thomasakten ed. Bonnet
p. 243 22 f. vgl. Lc. 17, 21

5 οὗτοι οἱ Sw al. vgl. Lc. 24, 44 u. s. w. | οἱ? + θαυμάσιοι
G-H + ἀληθινοὶ Sw vgl. Apoc. 19, 9 u. s. w. + τελευταῖοι Wilamowitz
6 κ[ύ]ριος? G-H καὶ ἀποθανόντων G-H? Sw vgl. Apoc. 1, 18 weiterhin
[Φιλίππῳ] od. [Ματθαίᾳ] G-H [τοῖς ἰ' μαθηταῖς] Bartlet vgl. Joh. 20, 26
[Ἰούδα τῷ] Lake vgl. Joh. 14, 22 syr cu 7 [αὐτοῖς πᾶσι] G-H αὐτῶ ὁ
κύριος Sw 11 ζ[η]τῶν τὴν ζωὴν u. s. w.] G-H ζ[η]τῶν τὸν πατέρα
u. s. w.] Sw 12 [θαμβήσῃ u. s. w.] Sw 16 Ἰησοῦς τίνες
εἰσιν Sw 17 ὑμᾶς Sw [πρὸς τὴν βασιλείαν] Sw 18 οὐρανῶν
οἱ δὲ ἐπὶ γῆς καὶ Sw 19 οὐρανῶ καὶ πᾶν κτίσμα ὁ Sw
20 ἐστίν καὶ ἐν τῷ ἁδῇ καὶ Sw

Klostermann, Apocrypha II.

γνῶ, ταύτην εὐρή[σει * * * * *]
 ἑαυτοὺς γνῶσεσθαι [καὶ εἰδήσετε ὅτι υἱοὶ
 οὐρανοῦ
 ἐστὲ τοῦ πατρὸς τοῦ τ[* * * * *]
 γνῶ(ε)σθε ἑαυτοὺς ἐν [* * * * *]
 καὶ ὑμεῖς ἐστε ἡπτο [* * * * *]

b) nach Deissmann:

Λέγει Ἰησ· πῶς λέγουσιν
 οἱ ἔλκοντες ἡμᾶς [εἰς τὰ κριτήρια, ὅτι]
 ἡ βασιλεία ἐν οὐρανῷ ἐστίν; μήτι δύνανται
 τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ ἐπιγινώσκειν,
 τί ὑπὸ τὴν γῆν ἐστίν; καὶ τί ἐν τῷ οὐρανῷ
 οἱ ἰχθύες τῆς θαλάσσης; οὕτως οἱ ἔλκον-
 τες ὑμᾶς. καὶ ἡ βασιλεία ὅμως μέντοι;
 ἐντὸς ὑμῶν [ἐ]στίν. καὶ ὅς ἐάν τὰ ἐντὸς ὑμῶν
 γνῶ, ταύτην εὐρή[σει * * * * *]
 ἑαυτοὺς γνῶσεσθε [ἐνώπιον τοῦ θεοῦ, καὶ υἱοὶ]
 ἐστε ὑμεῖς τοῦ πατρὸς τοῦ τ[ελείου ἐν οὐρανῷ].
 γνῶ(ε)σθε ἑαυτοὺς ἐν[ώπιον τῶν ἀνθρώπων],
 καὶ ὑμεῖς ἐστε, ἡ πτο[εῖσθε].

4 a) nach Grenfell-Hunt und Swete:

[Λέγει Ἰησ·
 οὐκ ἀποκνήσει ἄνθρωπος * * * * *]
 ρων ἐπερωτῆσε πα[* * * * *]
 ρων περὶ τοῦ τόπου τῆς * * * * *
 ὅτι
 σετε πολλοὶ ἔσονται πρῶτοι ἔσχατοι καὶ
 οἱ ἔσχατοι πρῶτοι καὶ [* * * * *]
 σιν.

3 vgl. Mt. 5, 48; Lc. 20, 36? 25 f. vgl. Mc. 10, 31

1 εὐρή[σει. ἐάν γὰρ ἀληθῶς] Sw 2 [οἱ υἱοὶ καὶ θυγατέρες] Sw
 3 [ἀντοκράτορος καὶ] Sw 4 ἐν[τὸς τῆς πόλεως ὄντας] Sw
 5 ἡ πτο[λεις] Sw 22 ἄνθρωπος περὶ τῶν καὶ Sw 23 πα[ρρησιαζό-
 μενος, λη-] 24 τῆς βασιλείας εἰδή-] G-H τῆς δόξης. ὑμεῖς δὲ
 σιωπῇ-] Sw 26 [ζωὴν αἰώνιον ἔξου-] G-H [ὅλγιοι εὐρήσου-] Sw

b) nach Deissmann:

[Λέγει Ἰησ·]
 οὐκ ἀποκνήσει ἄνθρωπος κληθεὶς σῶφ-
 ρων ἐπερωτῆσαι πᾶν[τως ἕνα τῶν κλητό-]
 ρων περὶ τοῦ τόπου τῆς δοχῆς τοῦ ἀνακλιθῆ-
 σεται. ὅτι πολλοὶ ἔσονται πρῶτοι ἔσχατοι καὶ
 οἱ ἔσχατοι πρῶτοι καὶ [δόξαν εὐρήσου-]
 σιν.

5 Λέγει Ἰησ· [πᾶν τὸ μὴ ἐμπροσ-
 θεν τῆς ὀψείας σου καὶ [τὸ κεκρυμμένον
 ἀπὸ σοῦ ἀποκαλυφ(θ)ήσεται σοι. οὐ γάρ ἐσ-
 τιν κρυπτόν δ' οὐ φανερόν γενήσεται
 καὶ θεθαμμένον δ' οὐκ ἐγερθήσεται.]

6 [Ἐξ]ετάζουσιν αὐτὸν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ καὶ
 [λέ]γουσιν· πῶς νηστεύ[ομεν καὶ πῶς * * *
 [* * * * *]μεθα καὶ πῶς [* * * * *]
 [* * * * *]καὶ τί παρατηρή[ομεν [* * * * *]
 [* * * * *]ν; Λέγει Ἰησ· [* * * * *]
 [* * * * *]εῖται. μὴ ποιεῖτε [* * * * *]
 [* * * * *]ης ἀληθείας ἀν[* * * * *]
 [* * * * *]ν ἀ[π]οκεκρ[υ * * * * *]
 [* * * * *]μα[κάρ]ι[ός] ἐστιν [* * * * *]
 [* * * * *]ω ἐστ[ι * * * * *]
 [* * * * *]ιν [* * * * *]

3 ff. vgl. Mt. 10, 26 Lc. 8, 17 14 vgl. Joh. 21, 11 15 ff. vgl.
 Mt. 6, 1—18

15—24 νηστεύ[ομεν καὶ πῶς προσ][ευξά]μεθα καὶ πῶς [ἐλεημο-
 σύνην ποιήσωμεν; καὶ τί παρατηρή[σώμεθα τῶν τοι][ούτων]; λέγει
 Ἰησοῦς· [βλέπετε μὴ τὸν μισ[θὸν ἀπολ]εῖτε. μὴ ποιεῖτε μὴδὲν εἰ μὴ [τὰ
 τῆς ἀληθείας· ἀν[θρώπων] ποιῆτε ταῦτα, γινώ[σσεσθε] μυστήριον ἀποκεκρ[υμ-
 μένον. λέ][γω ὑμῖν· μα[κάρ]ι[ός] ἐστιν] ὅς ἐάν * * * Sw 21 [* * * * *] τὸ
 μάν[η]να [τ]ὸ κεκρυμμένον Lake vgl. Apoc. 2, 17

